

El tresor ocult dels cellers

Els cellers són construccions admirables –molts d'ells, mostres ben atractives de l'arquitectura agrària modernista– que van proliferar per la Costa Daurada durant el primer quart d'aquest segle i que són, per al nostre país, un patrimoni arquitectònic de gran valor. Un bon motiu, en definitiva, per visitar aquestes contrades.

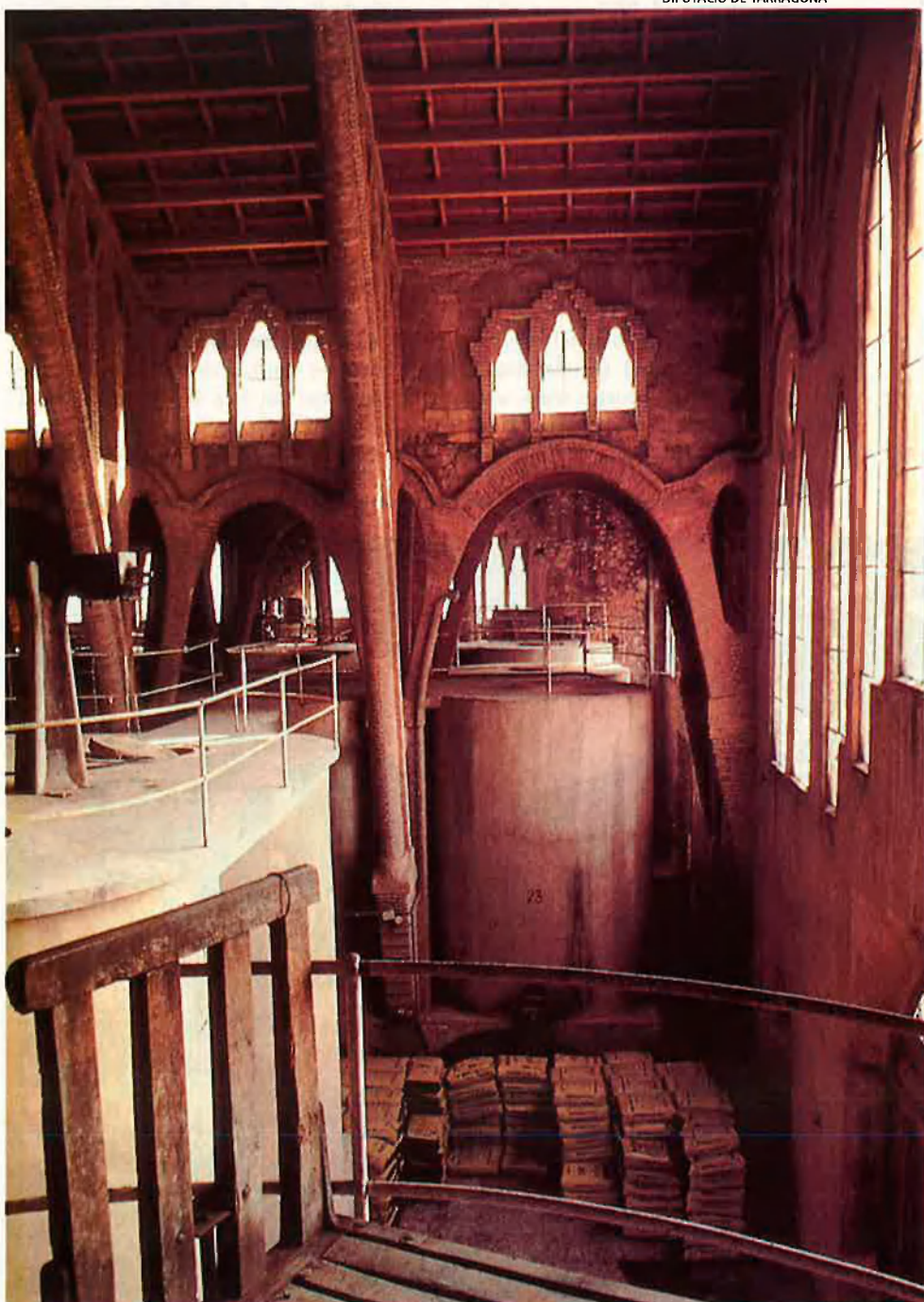
Els cellers cooperatius de la Costa Daurada foren projectats perquè s'hi fes vi i oli. Aixecats durant el primer quart del segle XX, molts són mostres ben atractives de l'arquitectura agrària modernista i, en algun cas, noucentista.

El primer celler cooperatiu es va construir el 1901 a Barberà de la Conca. Era la culminació de l'èxit dels pagesos de Barberà que lluitaven contra la crisi de final del segle XIX. La seva decidida acció es va estendre per tot el territori i la iniciativa fou seguida per Gandesa, el Pinell de Brai, Vila-rodona, Aiguamúrcia, Nulles, Cabra del Camp, Rocafort de Queralt, Montblanc, Pira, Llorenç del Penedès, Vilallonga del Camp, Falset, Cornudella de Montsant i Ulldesona.

Totes aquestes construccions foren impulsades per la Mancomunitat de Catalunya, precedent institucional de l'autogovern actual. L'objectiu era de millorar les explotacions agràries del país, i la iniciativa fou ben acollida pels moviments associacionistes agraris de l'època. Finalment, la Mancomunitat no es va fer càrrec del finançament de les obres, però totes les que s'havien projectat es van executar, de manera que avui dia aquests cellers cooperatius són una peça molt important de l'activitat del sector.

L'empremta de Martinell. L'arquitecte oficial de la majoria d'aquestes obres –n'hi ha també de Lluís Domènech i Montaner– va ser el vallenc Cèsar Martinell. Martinell havia nascut el 1888 i, a la seva formació arquitectònica, s'hi afegia la d'historiador de l'art. Però una de les seves condicions més remarcables era la d'haver estat deixeble de Gaudí. De fet, els arcs equilibrats d'obra vista, tan pràctics i funcionals i que ell va emprar tan sovint, els va aprendre del genial arquitecte reusenc. Cèsar Martinell va morir el 1973 i va deixar, a banda les seves construccions, un seguit de llibres seus, entre els quals es destaca un estudi profund de

DIPUTACIÓ DE TARRAGONA

El celler del Pinell de Brai (Terra Alta) ha rebut el qualificatiu de Catedral del Vi. És obra de l'arquitecte Cèsar Martinell i té capacitat per a 23.000 hectolitres.

On són els cellers?

Aiguamúrcia (Alt Camp). Celler de planta rectangular projectat i construït el 1920, amb una capacitat de 6.000 hectolitres.

Barberà de la Conca (Conca de Barberà). Municipi amb una consolidada tradició agrícola i vinatera. El primer celler dels Països Catalans s'hi va construir el 1901 i avui és un excel·lent indret per a envellir-hi caves. El celler construït per Martinell és posterior, del 1921.

Cabra del Camp (Alt Camp). Amb una capacitat de 3.000 hectolitres, té molí d'oli. Se'n destaquen les finestres allargades i pentagonals.

Cornudella de Montsant (Priorat). Municipi situat a la vall entre el Montsant i les muntanyes de Prades. El celler, construït el 1919, es caracteritza per les tines a nivell inferior.

Falset (Priorat). El celler disposa de 38 tines, 18 de roure, i trulls amb una capacitat per a emmagatzemar 25.000 hectolitres de vi.

Gandesa (Terra Alta). L'edifici format pel celler i el molí d'oli es va acabar el 1920. El projecte també preveia unes ceràmiques de Xavier Nogués.

Llorenç del Penedès (Baix Penedès). Té un celler de 18.000 hectolitres, un molí d'oli amb dues premses i un magatzem construït el 1920. Els trulls són tines fetes pel sistema de voltes aparedades.

Nulles (Alt Camp). Edifici acabat el 1920.

Montblanc (Conca de Barberà). Bastit en un vell edifici on hi havia una presó, conserva la porta de pedra. El celler té una cabuda per a 13.000 hectolitres i se'n destaca la sala per a l'elaboració del vi, de 20 x 25 metres, amb lloc per a 24 tines a pla de terreny i 17 trulls amb teula àrab.

El Pinell de Brai (Terra Alta). De totes les construccions de l'arquitecte Martinell aquesta és la que ha rebut el qualificatiu de Catedral del Vi. El celler té capacitat per a 23.000 hecto-

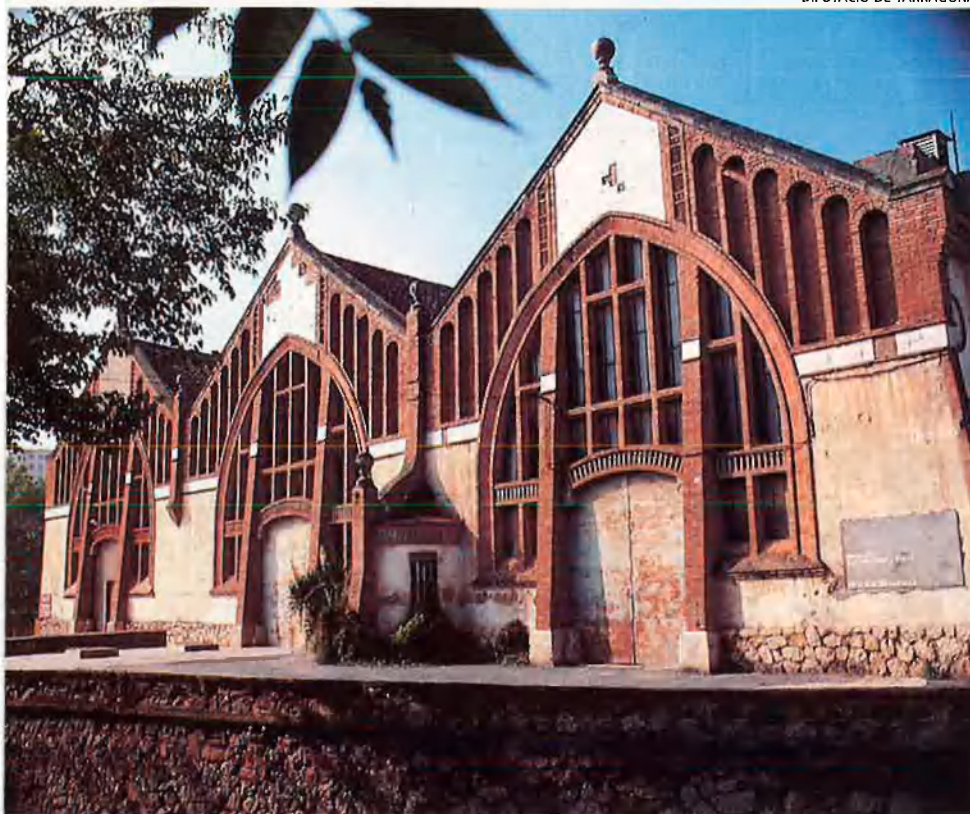
litres i el molí d'oli, per a 25.000 càn-tirs. Construït amb materials propis del lloc, se'n destaca el fris de la façana, obra del ceramista Xavier Nogués.

Rocafort de Queralt (Conca de Barberà). Fou el primer treball de Cèsar Martinell i és el de més capacitat (38.900 hectolitres), resultat d'un gran desafiament personal de l'arquitecte.

Uldecona (Montsià). Molí amb quatre premses d'oli. Projectat amb dos cossos d'un mateix edifici: l'un destinat a molí i l'altre a casal social.

Vila-rodona (Alt Camp). El celler fou inaugurat el setembre del 1919, perquè pogués albergar la collita d'aquest any. El projecte fou encarregat a l'enginyer industrial Isidre Camp-llonch, però l'encarrec el va acabar assumint Cèsar Martinell el 1918. El celler té una capacitat de 26.000 hectolitres i una gran sala per a l'elaboració del vi, de 18 x 21,50 metres.

DIPUTACIÓ DE TARRAGONA

Dalt, la construcció de l'Espluga de Francoí (Conca de Barberà), l'altra "Catedral del Vi", i en la pàgina següent, la de Falset (Priorat).

Gaudí i una de les millors obres que es poden trobar sobre el barroc català, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*.

Tot i reunir les condicions per a ser una figura d'excepció, Martinell mai no es va tancar en la seva torre d'ivori. Ben al contrari, sempre es va mostrar obert als suggeriments. Quan dissenyava els cellers pensava en les necessitats que els pagesos li plantejaven i va estructurar els edificis d'acord amb la funció que havien de fer: albergar la producció de vi i d'oli. Els edificis, fets de pedra, maó, vidre, ceràmica, fusta i ferro, combinen tendències modernistes amb algunes del noucentisme emergent. Tots aquests materials també confereixen als cellers color i lluminositat. Sense referir-se d'una manera particular als cellers, l'escriptor Xavier Amorós descrivia així la implantació d'aquest estil a les comarques del sud: "En la claredat del Camp de Tarragona i també a les comarques de la seva demarcació administrativa, l'arquitectura modernista aconsegueix oferir probablement el més gran esclat de la seva bellesa perquè la llum persistent i diàfana remarca amb precisió i insistència la plenitud dels seus perfils".

La Catedral del Vi. El Pinell de Brai és

un dels municipis fronterers de la Terra Alta amb les comarques del Baix Ebre i la Ribera d'Ebre. El seu celler modernista és considerat el màxim exponent de l'arquitectura de Martinell. Per la seva majestuositat ha estat batejat amb el nom de Catedral del Vi. La seva façana és una filigrana, amb ceràmiques cromades de Xavier Nogués que il·lustren el conreu de la vinya i escenes al voltant del vi. Alguns dels millors vins de la denominació d'origen de la Terra Alta surten de les bótes d'aquest celler.

Una vegada situats a la població, podem aprofitar-ho per fer alguna excursió a les muntanyes del terme municipal, adés a peu o amb bicicleta de muntanya: serres de Pàndols, Cavalls i Valliplana. Hi trobarem, a més, algunes sorpreses d'índole diversa, com per exemple les restes d'un castell de gairebé mil anys, dominat pels musulmans i més tard pels templers.

L'altra catedral del vi. L'Espluga de Francolí també reivindica per al seu celler la condició de "Catedral del Vi". Per la bellesa de la metàfora creada en el seu moment per Àngel Guimerà i perquè no es tracta de cap títol oficial, l'Espluga de Francolí pot compartir merescudament

Un estil entre dos segles

Art Nouveau, Modern Style, Jugendstil..., aquestes són algunes de les denominacions amb què es coneix en alguns països el modernisme. El fet que no hi hagi una denominació única per a aquest estil que va brillar amb llum pròpia a final del XIX i principi del XX en posa de manifest la universalitat (va sorgir gairebé simultàniament a països amb tradicions i cultures diferents), però també l'arrelament a cada indret, amb les seves particularitats.

El moviment té probablement l'origen a Anglaterra on el *revival* neogòtic i el moviment Arts and Crafts de mitjan segle passat va evolucionar cap a un estil arquitectònic en què la riquesa, el detallisme, els motius vegetals i el dinamisme de les formes tenen una importància cabdal.

Aquest estil arquitectònic va tenir també el seu eco en la pintura i en la literatura. A Catalunya el seu adveniment coincideix amb un període de creixement de consciència nacional

que ja havia fet un primer pas amb la Renaixença i que s'havia d'afermar encara més.

El modernisme català, tot i tenir de manera innegable les seves arrels en la tradició, la transcendeix fins al punt que algunes realitzacions de Gaudí i de Domènech i Montaner –per esmentar-ne els dos grans arquitectes– són tan agosarades que donen sentit al modernisme com a moviment obert al futur. Prova n'és que moltes obres seves són més apreciades ara que no pas en el seu moment o en els anys immediatament posteriors.

En el seu aspecte menys conegut, el de l'arquitectura rural, aquest moviment va donar autèntiques obres mestres en els cellers cooperatius repartits per les comarques meridionals del Principat, entre el Camp de Tarragona i les terres de l'Ebre. El seu gran encert és d'haver unit el propòsit estètic que caracteritzava l'estil modernista amb la funcionalitat dels seus usos específics.

aquest guardó. De fet, el gran dramaturg català es referia a la majoria de cellers de la regió. L'apel·lació, i aquest deu ser segurament el fet més important, no contenia gens d'ironia i sí molta admiració.

El celler de l'Espluga té un aire seriós, sobri i majestuós alhora. El seu arquitecte va ser Pere Domènech, que va seguir la idea del seu pare Lluís Domènech i Montaner, autor d'obres tan famoses com el Palau de la Música Catalana o l'Hospital de Sant Pau, totes dues a Barcelona.

Aprofitant que ens trobem a l'Espluga seria imperdonable de no visitar l'interessantíssim Museu de la vida rural, allotjat a la casa ancestral dels Carulla.

Barberà de la Conca. Situat a xaloc de la comarca a què dóna nom, Barberà de la Conca té el primer celler cooperatiu dels Països Catalans. Aquest celler, del 1901, va néixer del sentiment emprenedor dels pagesos que ja el 1894 havien constituït una associació per defensar els seus interessos sectorials. La tradició vinícola d'aquesta població, tan petita com empenedora, ve de molt lluny. Així, en el conreu de la vinya, hi foren decisius els ordes del Temple i del Cistell. Curiosament, el primer document conservat que parla de la comarca de la Conca de Barberà data del 945 i ja s'hi esmenta la població.

Barberà de la Conca ocupa el pendent de migdia d'un turó dominat pel castell

de Barberà que és de visita obligada. L'orografia particular de l'indret dóna a la població un perfil d'acusada personalitat en el qual es destaquen l'església i el celler modernista que es troba a ple centre.

Falset. Sortint de la via de Falset en podem visitar el celler cooperatiu, una altra de les peces clau de Cèsar Martinell, construït l'any 1919. Acostar-se a Falset és una bona ocasió per aturar-s'hi amb una mica de calma. La capital del Priorat ens descobreix moltes traces d'un passat esplendorós que es concreta en edificis civils i religiosos i en una magnífica plaça porxada, presidida per l'antiga casa dels Ducs de Medinaceli, d'estil renaixentista, i que avui fa de casa de la vila.

Un altre edifici força recomanable és l'antic Palau dels Comtes d'Azara, on avui hi ha instal·lat el museu de prehistòria, història local i art popular.

Gandesa. Si el Pinell de Brai i Falset tenen cellers cooperatius que són veritables obres d'art, no ho és pas menys el de Gandesa. La capital de la Terra Alta té en l'edifici destinat al celler un molí d'oli i, si bé no fou concebut amb l'espectacularitat dels altres, es destaca per la seva sobria elegància. Igual que en alguns altres indrets, acostar-se a Gandesa ens permet d'apreciar-ne el patrimoni històric, així l'església de l'Assumpció, construïda en-

Dalt, motiu de la façana del celler del Pinell de Brai. A sota, nau vella de la Cooperativa Vinícola de Sarral (Conca de Barberà), construïda el 1914.

tre els segles XIII i XIV i que, malgrat la data d'acabament, conté elements del més pur estil romànic. Els amants de l'arqueologia poden trobar dins el terme municipal el jaciment del Coll del Moro, datat del segle IV abans de Crist.

Montblanc. La cultura del vi ha generat la seva arquitectura i a Montblanc en tenim un exemple més. El seu celler cooperatiu és un dels divuit que Martinell va dissenyar per la Costa Daurada entre 1917 i 1935. Concretament, el de Montblanc té un esvelt dipòsit exterior que recorda les torres d'aigües que es troben en no pas poques ciutats catalanes i que té la peculiaritat d'haver estat erigit en el mateix indret d'una antiga presó.

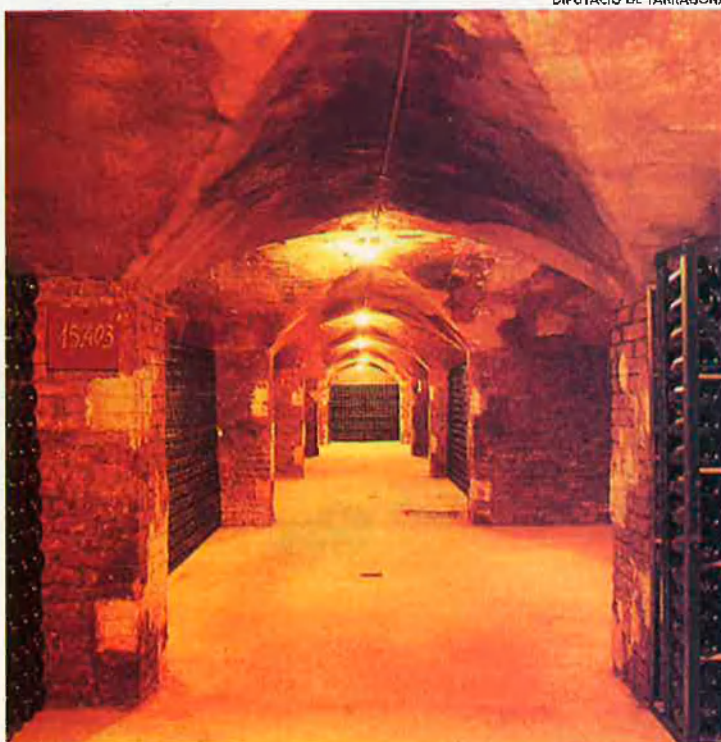
Una estada a Montblanc permet també una petita immersió en el món medieval, atès que la ciutat ha sabut conservar força bé els elements d'aquell temps, com és el cas de les magnífiques muralles i les seves torres de defensa. Montblanc va tenir a l'Edat Mitjana la seva època daurada. Ja poblada pels romans, fou dreçada el 1163 per ordre reial i durant el segle XIV s'hi van celebrar Corts Generals de Catalunya en algunes ocasions.

Més cellers. La ruta dels cellers no s'acaba pas amb els que hem esmentat fins ara. A Pira, el Sindicat Agrícola es va constituir l'any 1917 i la seva secció vinícola va encarregar la construcció del celler a Martinell. L'edifici consta de dues naus i és un bell exemple d'aquest tipus d'arquitectura. Inaugurat dos anys després, el 1919, va costar un total de 250.000 pessetes.

Aquesta població té una situació peculiar, perquè les cases formen un autèntic balcó penjat sobre el riu Anguera.

Per la seva banda, la vila de Sarral té el seu celler des del 1914, amb instal·lacions que s'han ampliat i modernitzat des d'aleshores a còpia d'un gran esforç cooperatiu. A Sarral treballen amb encert les varietats vinícoles autòctones de la Conca de Barberà, com el trepat, un cep que produeix el famós vi natural Rosat Trepà, considerat un dels millors de Catalunya. Aquest municipi també es mereix una visita pel treball de l'alabastre, ja cèlebre en temps dels romans, i que va arribar a tenir en el moment de màxim esplendor més d'una trentena de tallers artesanals.

Els cellers modernistes ocupen un lloc ben destacat en el patrimoni arquitectònic de Catalunya, sobretot el de les comarques del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre. Una conjunció de factors

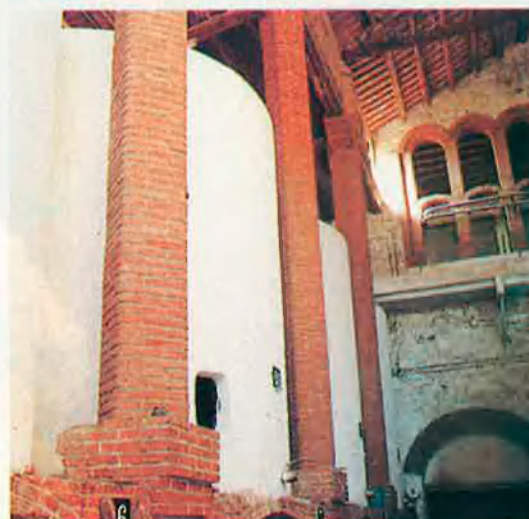

DIPUTACIÓ DE TARRAGONA

A l'esquerra, Cava Simó de Palau, a l'Espluga de Francolí. A sota, en el centre, Cooperativa Agrícola i Caixa Agrària de l'Espluga de Francolí, i més avall, el Sindicat Agrícola de Pira (Conca de Barberà).

els van fer possibles: la capacitat d'organització dels pagesos i el seu esperit decidit; la coincidència en el temps d'un moment força interessant en la nostra arquitectura i la voluntat d'adaptar-la a les necessitats del present i del futur, fet que n'ha garantit la continuïtat.

El renovat interès pel modernisme, injustament oblidat durant una bona part d'aquest segle per la preeminència absoluta de l'arquitectura funcionalista, que prescindia de les arts decoratives, ha tornat moltes obres poc conegudes tant als llibres dels estudiosos com a les guies turístiques. En aquest procés, els cellers modernistes hi tenen un lloc destacat perquè, contra l'arquitectura més urbana ja força coneguda, resulten molt atractius de descobrir. A més, a la majoria hi podem adquirir bons vins elaborats al celler mateix o fruita seca i oli de la terra. Aquesta oferta alimentària es completa amb excursions i recorreguts als entorns. Els monestirs de Santes Creus i de Poblet, la serra de Prades, els Ports de Beseit o el castell de Miravet, són alguns dels indrets de gaudi que signen la ruta dels cellers.

Amb el suport de:

